

CERCETĂRILE ARHEOLOGICE DE LA URSAȚI, JUD. GORJ

de VENERA RĂDULESCU

În perioada 25 august-11 septembrie 1982 au continuat cercetările arheologice din localitatea Urșai, jud. Gorj.

Punctul cercetat se află în apropierea saivanelor comunei Lelești, la confluența Șușiței Verde cu Șușița Seacă, pe o ridicătură ușor perceptibilă a solului. O bornă, construită din câteva pietre zidite, indică după tradiție, altarul unui vechi edificiu de cult, locul fiind denumit de altfel "la bisericuță".

Încadrând borna amintită a fost trasată secțiunea S.I (20 x 21 m) cu orientarea E-V. Raportate la S.I au mai fost trasate următoarele secțiuni: S.II (10 x 2 m), S.IV (5 x 2 m), S.VI (2,75 x 2 m), S.VII (3 x 2,75 m) la sud și S.III (5 x 2 m), caseta III A (3 x 2 m), S.V (5 x 1,5 m), spre nord (pl.1).

Săpăturile au scos la lumină fundațiile unei bisericuțe tradiționale cu absidă, naos, pronaos și pridvor. Au fost surprinse elemente dispersate din fundațiile pereților exteriori, precum și traseele vizibile ale pereților despărțitori, elemente constând din bolovani mari de rfu, puși unul lângă altul, fără a se folosi tencuiala. Elevația bisericii a fost din lemn.

Poziția bolovanilor păstrați in situ ne îndreptățește a presupune existența unei abside poligonale, decroșată simetric, având cinci laturi exterioare și probabil înzestrată cu proscomidie și diaconicon (pl.2).

Dimensiunile în interior ale construcției sînt de 11,50 x 4,75 m.

Compartimentarea interioară a edificiului amintit, avînd ca reper urmele vizibile ale pereților despărțitori, a fost următoarea: naos (5 x 4,75 m), pronaos (2,50 x 4,75 m) la care se adaugă pe latura vestică pridvorul (1,25 x 4,75 m).

În cadrul cercetărilor arheologice s-a degajat în întregime pardoseala de cărămidă, păstrată în bune condiții în zona naosului și pronaosului. Dispunerea cărămidizilor (0,24 x 0,12 x 0,03 m) pe lungime saulățime a fost făcută în șiruri alternative.

Construcția a avut probabil un acoperiș din șindriliță, dată fiind prezența a numeroase cuie subțiri folosite în asemenea cazuri.

La degajarea absidei s-a găsit masa altarului, confecționată dintr-o piatră de moară cu diametrul de 0,62 m și grosimea de 0,15 m, prevăzută în centru cu un orificiu dreptunghiular de 0,16 x 0,10 m. Piciorul mesei, din calcar cioplit, are forma paralelipipedică și dimensiunile de 0,16 x 0,10 x 1,20 m. În aceeași zonă a mai fost găsit piciorul unei mese de altar cu lungimea de 0,92 m, iar în afara zonei bisericii o jumătate

de roată de moară cu diametrul de 0,80 m și grosimea de 0,15 m. Aceste ultime elemente amintite fuseseră folosite probabil într-o fază mai veche de funcționare a edificiului.

Materialul arheologic recoltat constă din mai multe fragmente ceramice smălțuite sau nesmălțuite, provenind de la cănițe, străchini sau castroane, obiecte din metal (o săgeată, o scoabă, un burghiu, două chei, un vâtrai, un fragment de cruciuliță din bronz, precum și două monede de argint: o jumătate de monedă de 6 kreuzeri emisă de Leopold I (1657-1705) și o para emisă la Istanbul, având ca emitent pe Selim III (1789-1807)¹.

Monedele datează în acest caz ultima fază de funcționare. Elementele necesare stabilirii începerii construcției ne lipsesc încă.

Fragmentele ceramice găsite în afara edificiului, sub nivelul de fundație al absidei (- 0,90 m) înscrise tipologic sec. XIV-XV (pl. 3-4), prin contextul în care sînt aflate, constituie un termen "ante quem", ele semnificându-ne existența în apropiere a unei atari așezări².

Campania arheologică din vara anului 1982 a dezvelit parțial și necropola din jurul edificiului amintit.

În S II, la circa 5 m depărtare de peretele sudic al bisericii, au fost surprinse cinci înhumări de rit creștin. Inhumările au fost făcute în gropi simple, la adîncimea de -0,80- -0,90 m, față de solul actual. Menționăm înlocuirea în cazul acestor înhumații a crucilor, cu bolovani de rfu, lungi de circa 0,50 m, îngropați în poziție verticală.

Unul dintre morminte a putut fi datat pe baza unei monede găsite în mîna mortului (o para emisă la Constantinopol de Ahmed al III-lea, 1703-1730). Anul emiterii nefiind lizibil socotim ca firească datarea pînă în anul 1718, momentul păcii de la Passarovitz ce marca căderea Olteniei sub austrieci.

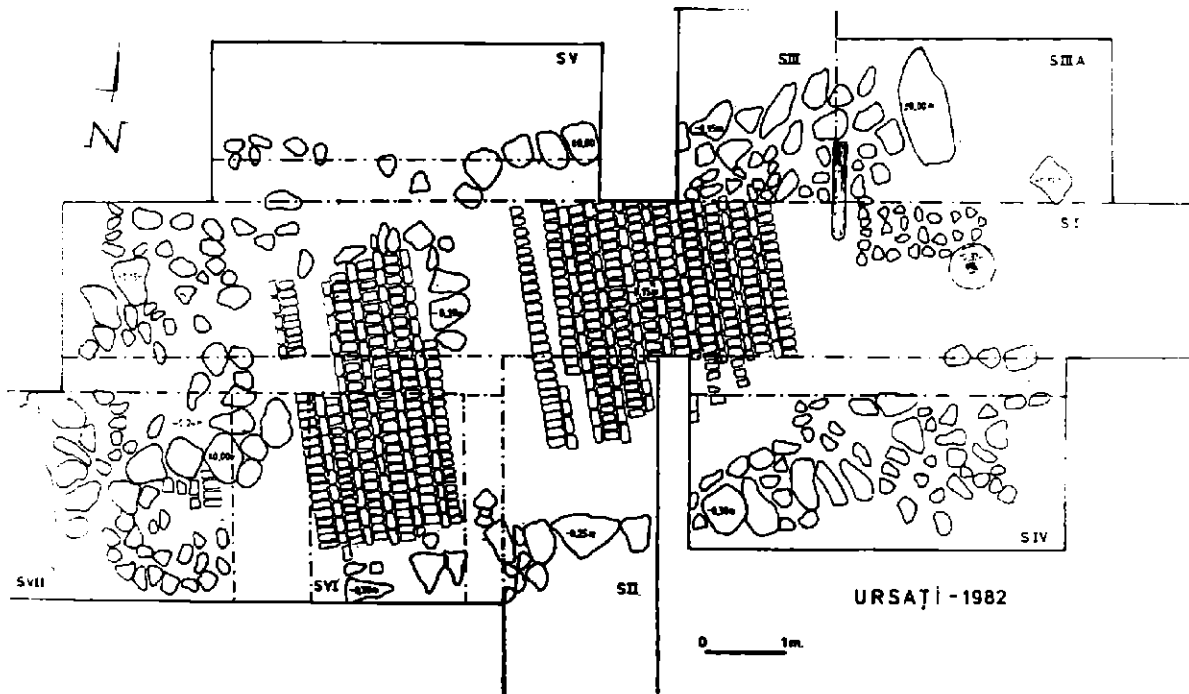
Întinderea și încadrarea în timp a necropolei nu o putem încă preciza. Cunoaștem pînă în prezent doar una din etapele sale de funcționare - începutul sec. al XVIII-lea.

Concluzionînd asupra celor relatate, reamintim că la Ursai a fost dezvelit un edificiu sătesc de cult, de plan dreptunghiular, prevăzut cu altar, naos și pronaos, intrarea făcîndu-se printr-un pridvor aflat pe latura vestică. Edificiul a fost construit din lemn, sprijinindu-se pe o bază din bolovani de rfu, procedeu tehnic folosit adesea în construcțiile nord-gorjane.

Prezența pietrelor de moară drept mese de altar, bază pentru elemente de sprijin sau praguri de intrări este semnalată în frecvente cazuri în aceeași zonă de care ne ocupăm. Ași cita astfel bisericile din Ursăței, Lelești sau Frătești, datate în sec. XVII-XVIII ca și una din construcțiile de piatră din sec. al XVI-lea, cercetate în anii precedenți la Polata-Ursai³.

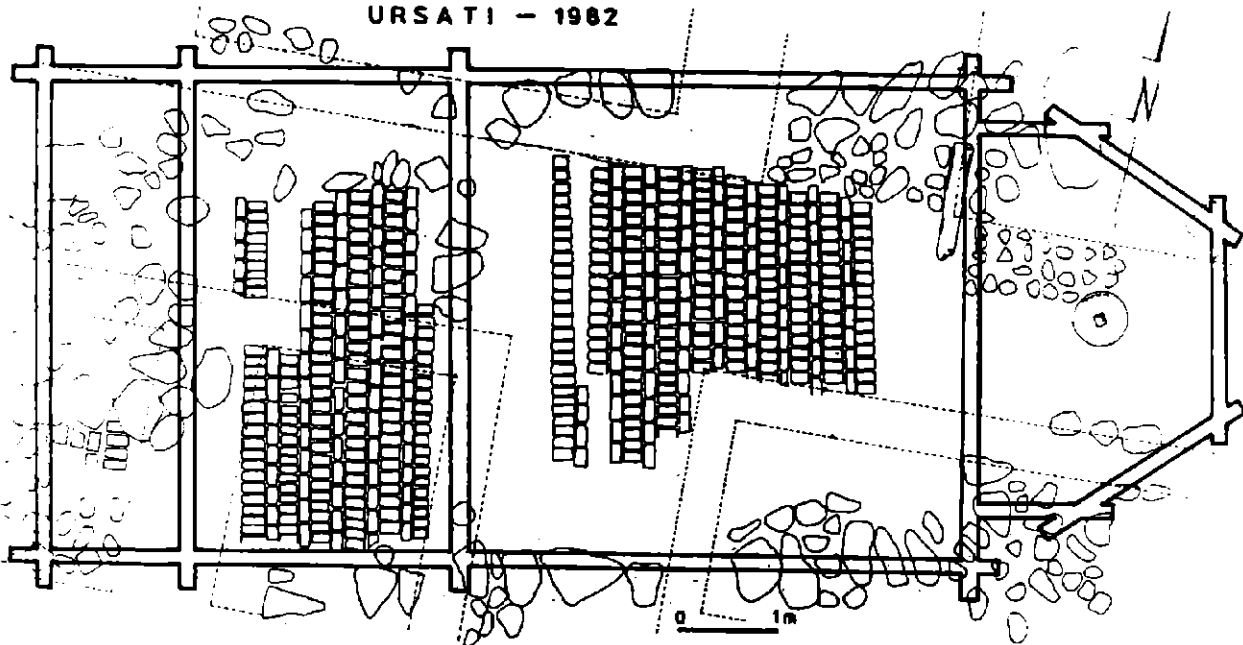
Ultima fază de funcționare a bisericii a fost mijlocul sec. al XIX-lea, spre sfîrșitul acestui secol lemnăria servește pentru ridicarea unui nou edificiu de cult, în actualul sat Ursai⁴.

Motivul era determinat de prea marea depărtare de sat a vechii biserici, ceea ce ne face să credem în existența inițială a unei așezări me-

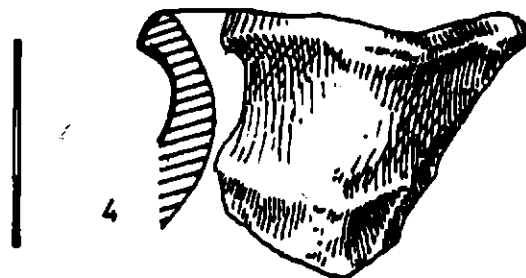
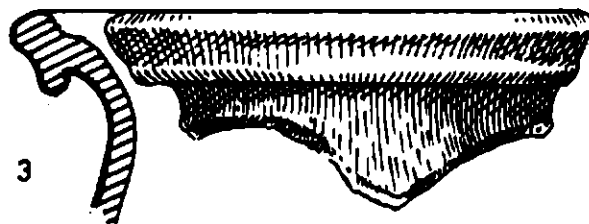
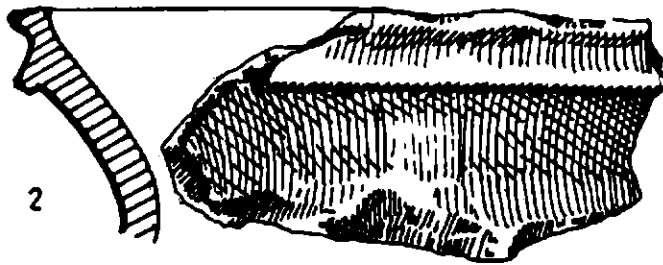
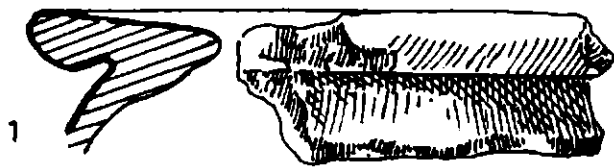

Pl.I.-Plan general al săpăturilor arheologice de la Urșai, jud.Gorj - 1982.

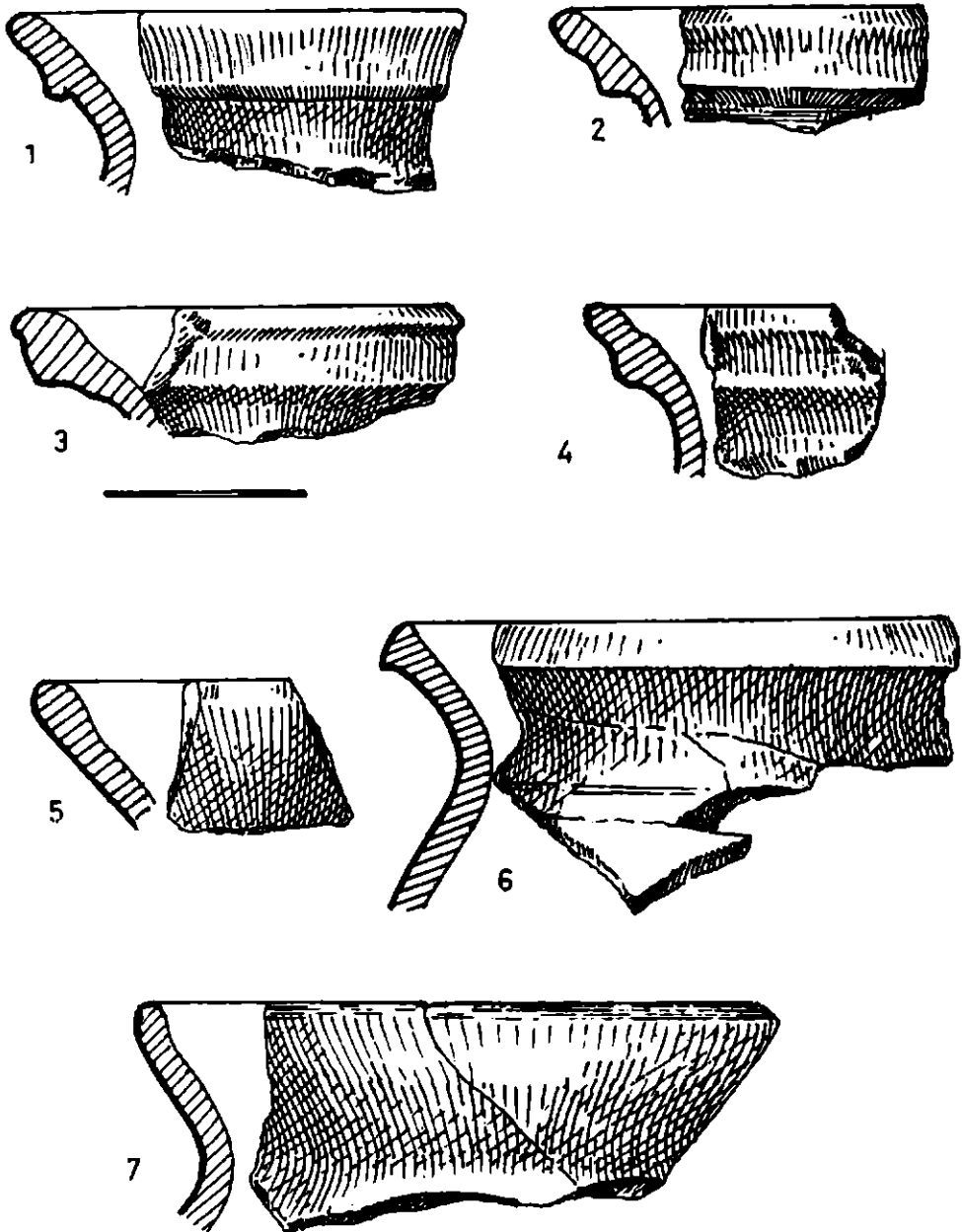
URSATI - 1982

Pl.II.- Planul edificiului de cult din lemn de la Ursati, jud.Gorj, sec.XVII-XIX
(reconstituire de arh.dr.Andrei Pănoiu.),

Pl. III, = Urzati, jud. Gorj, Ceramică, 1) secol IV;
2-5) secol XIV-XV,

Pl.IV.-Ursați, jud.Gorj. Ceramică. 1-4 secol XIV-XV;
5-7 secol XVI.

dievale în zona amintită, așezare dispărută deja în sec.al XIX-lea.

În cursul strămutării bisericii, încercarea de recuperare a unor materiale a dus implicit la deplasarea din loc a unor elemente esențiale de construcție, ceea ce a îngreuiat oarecum cercetarea pentru zona absidei⁵. De asemenea nu avem suficiente date pentru a face referiri la detaliile de execuție sau de plastică decorativă.

Referitor la planul edificiului prezentat, în care absida altarului se retrage simetric față de deschiderea navei printr-un decroș în planul tîmplei, literatura de specialitate îi prezintă, pentru aria din jurul arcului Carpatic, ca unul dintre cele mai răspândite și unitare tipuri de ctitorii de lemn. Pentru județul Gorj, exemplele sînt numeroase, absida, fără proscomidie și diaconicon, avînd fie formă hexagonală, fie pentagonală. Să amintim numai pe cele din Toropi, Dealul Ocil, Tășcăi-Voitești, Voiteștii din Deal, Voiteștii din Vale, Comănești-Pojogeni, Porceni, Bumbesti, Brătulia, Crețești sau Curteana⁶. Un unicat în ceea ce privește absida decroșată simetric, avînd cinci laturi exterioare și prevăzută cu proscomidie și diaconicon, este ctitoria lui Tatomir și popa Gheorghe - din anul 1678 - din comuna Arhoji-Bălești⁷.

Semnalarea unui nou monument ce se încadrează în bogata și originala arhitectură populară a lemnului, ni se pare a aduce o contribuție la cunoașterea fenomenului cultural-artistic românesc.

NOTE

- 1 Identificarea monedelor aparține Paraschivei Stancu de la Cabinetul numismatic al MIRSIR, căreia îi mulțumim și pe această cale.
- 2 La adîncirea unor secțiuni din zona periferică bisericii au fost găsite cîteva fragmente ceramice datate în sec.al IV-lea, cu analogii la Cîrligi-Filipești, jud.Bacău (cf. comunicării susținută de Ioan Mitrea la cea de a XVII-a sesiune anuală de rapoarte privind rezultatele cercetărilor arheologice, martie 1983 - Ploiești). Vezi fig.3/1.
- 3 Venera Rădulescu și Gheorghe Calotiu, Cercetările arheologice de la Polata, jud.Gorj, în: Cercetări arheologice, Muzeul Național de Istorie, București, 1982, p.119-127.
- 4 Referitor la numele satului Ursați vezi; Radu Sp.Popescu, Insemnări de toponimie istorică în: Limba română, Edit.Academiei R.S.R. nr. 3, 1978, p.309.
- 5 Actuala biserică a satului Ursați este mult modificată ca dimensiuni și plan față de edificiul prezentat în lucrarea de față.
- 6 Andrei Pănoiu, Arhitectura tradițională din zona centrală a Gorjului. Muzeul Național de Istorie, București, 1982, p.137.
- 7 Andrei Pănoiu, Din arhitectura lemnului în România, Edit. Tehnică, București, p.123.

LES FOUILLES ARCHÉOLOGIQUES DE URSATI, DÉP.
DE GORJ

Résumé

À Ursati, dép. de Gorj, pendant la campagne archéologique de l'été 1982, a été découverte la fondation en pierre et le dallage en briques, appartenant à un édifice de culte qui a été construit en bois.

Ayant un plan rectangulaire (12 x 4 m) muni d'une abside décrochée symétriquement, une nef, un pronaos et une entrée l'édifice a été en fonction pendant les XVIIe-XIXe ss., conclusion justifiée par la recherche des monnaies recueillies tant sur le dallage de la construction que dans la nécropole.

La céramique trouvée dans le niveau situé sous la fondation de l'abside et datée du point de vue de la typologie aux XIVe-XVe ss. prouve l'existence d'un tel établissement aux alentours.

LÉGENDE DES PLANCHES

- Pl.1.-Plan général des fouilles archéologiques de Ursati, dép. de Gorj. 1982.
- Pl.2.-Le plan de l'édifice de culte construit en bois de Ursati, dép. de Gorj, aux XVIIe-XIXe ss. (reconstitution exécutée par arch. Andrei Pănoiu.
- Pl.3.-Ursati, dép. de Gorj - céramique (fig.1 - IVe s. de n.è., fig.2-5 - XIVe-XVe ss).
- Pl.4.-Ursati, dép. de Gorj- céramique (fig.1-4 - XIVe-XVe ss; fig.5-7 - XVIe s.).